ДАРОГАМІ ПЕРАМОГІ

«Добре дошли наши освободители»

Такімі словамі ў верасні 1944 года сустракалі Чырвоную Армію жыхары Балгарыі. У перакладзе з балгарскай мовы значыць: «Сардэчна запрашаем, нашы вызваліцелі».

Вызваленне Балгарыі войскамі 3-га Украінскага фронту пад камандаваннем генерала Фёдара Талбухіна пачалося 8 верасня 1944 г. Той падзеі папярэднічала нота савецкага ўрада ад 5 верасня 1944 г., якой СССР абвяшчаў вайну Балгарыі.

Балгарыя – адзіная краіна-саюзнік фашысцкай Германіі, чыя армія не ўдзельнічала ў баявых дзеяннях на тэрыторыі Савецкага Саюза. Між тым прагерманскі ўрад Балгарыі ў лютым 1941 г. падпісаў пратакол аб размяшчэнні нямецкіх войскаў на тэрыторыі краіны, а 13 снежня 1941 г. абвясціў вайну ЗША і Вялікабрытаніі.

Балгарскі народ не падтрымаў свой урад, і летам 1942 г. быў створаны Айчынны фронт-кааліцыя антыфашысцкіх сіл. Галоўнай сваёй задачай ён лічыў разрыў саюзу з фашысцкай Германіяй і ўсталяванне дружбы і супрацоўніцтва з СССР і іншымі народамі, якія змагаліся з фашызмам.

У жніўні 1944 г. пасля разгрому Чырвонай Арміяй нямецкіх войскаў падчас Яска-Кішынёўскай наступальнай аперацыі камандаванне вермахта вырашыла, што абараняць Балгарыю немэтазгодна. Аднак гітлераўцы (каля 30 тысяч салдат і афіцэраў) бесперашкодна перамяшчаліся па гэтай краіне, рыхтаваліся да эвакуацыі, тапілі свае караблі, знішчалі ваенную тэхніку. Зразумела, такое становішча не магло задаволіць савецкі ўрад.

У той момант, калі савецкія часці ўжо набліжаліся з баямі да румынска-балгарскай мяжы, у Балгарыі стартавала чарада пераваротаў, змянілася некалькі ўрадаў. Апошні з іх, каб не дапусціць на тэрыторыю краіны Чырвоную Армію, 26 жніўня 1944 г. абвясціў аб поўным нейтралітэце Балгарыі і запатрабаваў ад Германіі вывесці свае войскі. Аднак часці вермахта працягвалі гэтак жа свабодна перамяшчацца па Балгарыі, як і раней.

5 верасня 1944 г. урад СССР у згаданай ужо ноце заявіў, што парывае ўсякія адносіны з Балгарыяй, што не толькі Балгарыя знаходзіцца ў стане вайны з СССР, але і Савецкі Саюз з гэтага часу будзе знаходзіцца ў стане вайны з Балгарыяй.

Балгарскія патрыёты з нецярпеннем чакалі дня, калі Чырвоная Армія ступіць на іх зямлю, каб сумесна дабіцца для сваёй радзімы сапраўднай незалежнасці. «Мы чакаем вас, браты-чырвонаармейцы, – гаварылася ў звароце галоўнага штаба Народна-вызваленчай паўстанцкай арміі да савецкіх войскаў. – Ваша блізкасць і наша воля да барацьбы з прыгнятальнікамі народа з'яўляюцца гарантыяй таго, што Балгарыя будзе вольнай, незалежнай і дэмакратычнай. Няхай жыве Чырвоная Армія!»

Перадавыя атрады 8 верасня ў 11.00, а праз паўтары гадзіны і асноўныя сілы войскаў 3-га Украінскага фронту перайшлі румынска-балгарскую мяжу. У загадзе Ваеннага савета гэтага фронту савецкім байцам прадпісвалася «імклівым ударам разграміць сустрэчнага ворага, знішчыць гітлераўскіх захопнікаў у Балгарыі і вызваліць роднасны нам балгарскі народ ад нямецка-фашысцкага іга».

Не мінула і паўгадзіны, як у штаб фронту пачалі паступаць паведамленні аб радаснай сустрэчы савецкіх войскаў балгарскім народам. Па звестках палітаддзела 37-й арміі, у паласе яе руху 8 верасня адбылося 27 масавых мітынгаў насельніцтва, на якіх людзі радасна віталі чырвонаармейцаў. На тых мітынгах прысутнічала больш за 80 тысяч чалавек! Газета «Айчынны фронт» пісала ў тыя дні, што «шлях Чырвонай Арміі ў глыб краіны і да яе сталіцы высланы кветкамі».

Пры гэтым руху савецкіх войск мітынгі не перашкаджалі. Ужо ў першы дзень войскі фронту прасунуліся на 70 кіламетраў у глыб тэрыторыі Балгарыі і выйшлі на рубеж Русе, Варна.

Сцяпан Пятровіч ХОЛАД.

Георгій Аляксандравіч ПЛЫШЭЎСКІ.

Якаў Міхайлавіч МАКАВЕЦ.

Сямён Пятровіч МАХУНОЎ.

Калі стала зразумелым, што балгарская армія не акажа супраціўлення, Вярхоўны Галоўнакамандуючы Іосіф Сталін загадаў балгарскія войскі не раззбройваць.

9 верасня ў выніку перамогі антыфашысцкага паўстання ў Сафіі да ўлады прыйшоў урад Айчыннага фронту, які заявіў аб разрыве адносін з Германіяй, а 10 верасня абвясціў аб стварэнні Балгарскай Народнай арміі, у склад якой былі ўключаны салдаты і афіцэры балгарскай арміі і байцы партызанскіх атрадаў. Сумесна з чырвонаармейцамі байцы Балгарскай Народнай арміі выгналі гітлераўскія войскі з тэрыторыі Балгарыі, і па стане на 28 верасня фронт усталяваўся па лініі балгарска-югаслаўскай дзяржаўнай мяжы.

Насельніцтва Балгарыі радасна вітала чырвонаармейцаў.

Сярод савецкіх узнагарод за вызваленне сталіц еўрапейскіх дзяржаў няма медаля за вызваленне Сафіі. Але падчас працы над праектам «Любанскі бессмяротны полк» удалося ўстанавіць імёны нашых землякоў-удзельнікаў вызвалення Балгарыі. Гэта, напрыклад, старшы сяржант адміністрацыйнай службы Іван Ленскі з в. Асавец, узнагароджаны медалём «За баявыя заслугі» і ордэнам Чырвонай Зоркі.

У складзе 37-й арміі падчас балгарскай аперацыі ваяваў **Сцяпан Холад** з в. Жораўка, які з першых дзён Вялікай Айчыннай вайны знаходзіўся ў дзеючай арміі – удзельнік абарончых баёў на Заходнім фронце, абароны Сталінграда, вызвалення Украіны, Малдовы, Румыніі. У 1943 г. узнагароджаны ордэнам Айчыннай вайны II ступені, а 16 верасня 1944 г. гв. лейтэнант С.П. Холад, камандзір узвода боезабеспячэння 46-й гарматна-артылерыйскай брыгады, прадстаўлены да ўзнагароджання ордэнам Чырвонай Зоркі.

Георгій Плышэўскі з в. Татарка ў 1942 г. прымаў удзел у баях на Заходнім і Паўднёва-Заходнім франтах. Пры фарсіраванні Дняпра ў лістападзе 1943 г. узнагароджаны медалём «За адвагу», а 12 верасня 1944 г. гв. яфрэйтар Г.А. Плышэўскі, тэлефаніст узвода кіравання камандуючага артылерыяй 20-й стралковай дывізіі 37-й арміі, прадстаўлены да ўзнагароджання ордэнам Славы III ступені.

Старшы лейтэнант **Якаў Макавец** з в. Пясчанец пасля цяжкага ранення пад Сталінградам вярнуўся ў строй і атрымаў прызначэнне на пасаду намесніка па страявой частцы асобнага вучэбнага батальёна, які нараўне з іншымі падраздзяленнямі 28-й гвардзейскай стралковай дывізіі ўдзельнічаў у баях на тэрыторыі Румыніі і ў вызваленні Балгарыі. Загадам Ваеннага Савета 37-й арміі ад 28 верасня 1944 г. Я.М. Макавец узнагароджаны ордэнам Чырвонай Зоркі.

Балгарская вызваленчая аперацыя завяршылася 28 верасня 1944 г. Паводле сучасных ацэнак пры вызваленні Балгарыі загінула 977 салдат і афіцэраў Чырвонай Арміі, паранена 11 773 чалавекі.

Аб самаахвяраванні савецкіх салдат дзеля свабоды брацкага славянскага народа, аб іх подзвігах заклікае памятаць «Алёша», 11-метровы абеліск на 6-метровым пастаменце, які ўзвышаецца над горадам Плоўдзівам (другі па велічыне горад у Балгарыі).

Сёлета ўлады горада чарговы раз прапанавалі знесці помнік. Падчас акцыі пратэсту працоўнікі зносу абвінавацілі дыппрадстаўніка ЗША ў гэтай ініцыятыве і назвалі яе вядзеннем вайны ЗША супраць Расіі на балгарскай тэрыторыі.

Сотні тысяч балгарскіх салдат і афіцэраў, якія пасля вызвалення сваёй краіны прынялі ўдзел у баявых дзеяннях супраць Германіі на тэрыторыі Югаславіі, Венгрыі і Аўстрыі, былі ўзнагароджаны савецкімі ордэнамі і медалямі, 750 савецкіх салдат і афіцэраў удастоены вышэйшых балгарскіх узнагарод. 96 тысяч узнагароджаны медалём «Айчынная вайна 1944–1945 гадоў».

Адзін з іх захоўваецца ў фондах Любанскага музея народнай славы. Пасведчанне да яго выпісана на імя **Сямёна Махунова**, узнагароджанага ад імя ўрада Балгарскай Народнай Рэспублікі «за ўдзел у Айчыннай вайне 1944–1945 г.». Пасля Перамогі мужчына працаваў на Любаншчыне.

Сяргей КВІТКЕВІЧ, навуковы супрацоўнік Любанскага музея народнай славы.